

Date: 7th February-2026

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI INKLUZIV TA'LIMGA JALB ETISHDA PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING AHAMIYATI

Abdullayev Dilshodbek Xusanboy o'g'li

Yangi Namangan tumani "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazi psixologlar guruhi
bosh mutaxassisi

dilshodbekhusanboyev@gmail.com

+998 913556645

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida inkluziv ta'limning rivojlanishi imkoniyati cheklangan bolalar (ICB) uchun teng huquqli ta'lim imkoniyatlarini yaratgan bo'lsa-da, ularning yangi muhitga moslashuvi jarayoni ko'p hollarda psixologik qiyinchiliklar bilan bog'liq. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi UP-6178-sonli qarorida "imkoniyati cheklangan bolalarni umumiy ta'lim muassasalariga jalb qilishda psixologik xizmatni kuchaytirish"ga alohida urg'u berilgan [1]. Biroq, amaliyotda maktablarning 62% i ICB uchun yetarli psixologik qo'llab-quvvatlash tizimiga ega emas, natijada ICBning 57% i inkluziv muhitda psixologik muammolarga duch keladi [2].

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ICBni inkluziv ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashtirishda psixologik qo'llab-quvvatlashning tizimli tashkil etilishi muhim omil sifatida qolmoqda. Psixologik qo'llab-quvvatlash nafaqat bolaning ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi, balki uning o'z-o'zini idrok etish, o'z imkoniyatlariga ishonch va akademik muvaffaqiyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maqsad va metodologiya

Tadqiqotning maqsadi — ICBni inkluziv ta'lim muhitiga jalb etishda psixologik qo'llab-quvvatlash tizimining samaradorligini o'rganish va uning ahamiyatini ilmiy asoslashdan iborat.

Tadqiqot 2023–2024-o'quv yilida Toshkent shahri va viloyatidagi 10 ta inkluziv maktabda o'tkazilgan. Namuna guruhini 150 nafar ICB (75 nafar eksperimental guruh, 75 nafar nazorat guruh) tashkil etgan. Tadqiqot metodlari sifatida psixodiagnostik testlar (Kettell 16-PF, Dembo-Rubinshteyn o'z-o'zini baholash metodi, Spielberger xavotir shkalasi), pedagogik kuzatuv va statistik tahlil (SPSS 26.0) qo'llanilgan.

Asosiy natijalar

Tadqiqot natijalari psixologik qo'llab-quvvatlashning quyidagi yo'nalishlarda ijobiy ta'sir ko'rsatganligini ko'rsatdi:

Ijtimoiy moslashuv: Psixologik qo'llab-quvvatlash olgan ICBlarning 78% i sog'lom bolalar bilan muloqotda muvaffaqiyatli bo'lgan, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 42% ni tashkil etgan. Psixologning o'tkazgan guruh terapiya darslari ICB va sog'lom bolalar o'rtasidagi o'zaro tushunishni 2,3 barobar oshirgan.

Emotsional barqarorlik: Eksperimental guruhdagi ICBlarning xavotir darajasi 35% ga kamaygan, ularning 82% i darslarda faol ishtirok etishga intilgan. Psixologik

Date: 7th February-2026

konsultatsiyalar natijasida ICBlarining 76% i o'z farqliligini qabul qilish va uni kuchli tomon sifatida idrok qilishga o'rgangan.

O'z-o'zini baholash: Psixologik qo'llab-quvvatlash olgan ICBlarining o'rtacha o'z-o'zini baholash ko'rsatkichi 4,8 ball (maksimum 10 ball) dan 7,6 ballgacha oshgan. Bu esa ularning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchini va faollik darajasini oshirgan.

Akademik ko'rsatkichlar: Psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi joriy etilgan maktablarda ICBlarining akademik ko'rsatkichlari o'rtacha 31% ga oshgan, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 12% ni tashkil etgan.

Psixologik qo'llab-quvvatlashning eng samarali shakllari quyidagilar sifatida aniqlangan:

Har kungi individual konsultatsiyalar (darsdan keyin 15–20 daqiqa);

Ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiruvchi guruh terapiyasi;

Ota-onalar bilan birgalikda o'tkaziladigan psixologik seminarlar;

O'qituvchilar uchun ICB bilan ishlash bo'yicha metodik ko'rsatmalar.

Xulosa va tavsiyalar

ICBni inkluziv ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli jalb etishda psixologik qo'llab-quvvatlash muhim omil sifatida qoladi. Psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi ICBning ijtimoiy moslashuvini, emotsional barqarorligini, o'z-o'zini baholash darajasini va akademik muvaffaqiyatini ancha oshiradi.

Amaliy tavsiyalar:

Har bir inkluziv maktabda kamida 1 nafar malakali psixolog va defektolog ishlab, ularning maoshini davlat byudjeti hisobiga ta'minlash;

Psixologik qo'llab-quvvatlashni tizimli ravishda tashkil etish (har kungi konsultatsiyalar, haftalik guruh terapiyasi);

Sog'lom bolalar uchun "Inklyuzivlik asoslari" kursini joriy etish orqali ularning ICBga nisbatan to'g'ri munosabatini shakllantirish;

O'qituvchilar uchun ICB bilan ishlash bo'yicha malaka oshirish dasturlarini tashkil etish;

Har bir ICB uchun individual psixologik qo'llab-quvvatlash rejasini (IPQR) ishlab chiqish.

Tadqiqot natijalari psixologik qo'llab-quvvatlashning ICBni inkluziv ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashtirishdagi hal qiluvchi rolini ko'rsatadi va ularning to'liq ijtimoiy integratsiyasiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Qaror №UP-6178 "Ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 24.12.2021. — Elektron resurs: <https://www.lex.uz/docs/5234567>

[2] Xolmatova, M. T. Imkoniyati cheklangan bolalar psixologiyasi / M. T. Xolmatova. — Toshkent: O'qituvchi, 2022. — 216 b.

[3] UNESCO. Guidelines for Inclusive Education. — Paris: UNESCO, 2021. — 84 p.

Date: 7th February-2026

- [4] Norqulova, R. A. Inkluziv ta'limda psixologik xizmat / R. A. Norqulova // Pedagogika va psixologiya. — 2023. — №2. — B. 45–56.
- [5] WHO. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). — Geneva: WHO, 2022. — 212 p.

